

DOLORES HERRERIAS MORA

PARAULES CLAU: Exili, Encarnación Herrerías, José Quesada, Fèlix Quesada, Ciríaco Quesada, Comboi dels 927, Col·lectivització de Can Sedó, Durruti, Mauthausen.

Dolores Herrerias Mora¹, segons la partida de naixement consultada, va néixer a Serón, Almeria, el 5 de maig de 1909² i va morir a Barcelona el 15 de novembre de 2009. La seva família es va traslladar a Catalunya l'any 1927 per viure i treballar a la Colònia Sedó d'Esparreguera. Hi van venir perquè aleshores ja hi vivien una tia i una cosina de la Dolores.

La "tita" Lola (així li deien la família i coneguts) va entrar a treballar a Can Sedó quan tenia 14 anys; ella i la família³, primer van viure al carrer Sant Arturo⁴, núm. 31 de la Colònia Sedó d'Esparreguera. Ells eren en Serafín Herrerias Pérez, el cap de la família, nascut l'any 1872 a Serón, Almeria, i la seva esposa Encarnación Mora Doménech, nascuda l'any 1877⁵ a la mateixa població. Tenien set fills, la gran, l'Encarnación (1900), el José (1903),

Dolores Herrerias. Fons de la família Quesada

¹ Entrevista a Carlos Quesada i a José Quesada Herrerías, "Pepito", nascut a Esparreguera i nebot de Dolores Herrerías, realitzada el 12 de novembre del 2020, dins del projecte *Memorial Democràtic del Baix Llobregat; de les experiències personals a l'èxit col·lectiu*. Autores, Joana Llordella i Blanca Mampel. Direcció projecte: José Fernández i Elionor Sellés. En aquesta entrevista també hi participà Carlos Quesada, fill del José, al qual agraïm la seva col·laboració. El José ha estat el nostre testimoni principal i, posteriorment, la conversa amb el Carlos ens ha permès afegir alguna dada més. L'entrevista es pot escoltar a: https://www.radioesparreguera.cat/programs/dinsdunmirall/radioesparreguera_podcast_13675

² Al padró d'habitants de l'Ajuntament d'Olesa de Montserrat, on ella residia l'any 1936 consta que és nascuda el 5 de maig de 1910. AHMO.

³ Segons el padró municipal d'Esparreguera de l'any 1930. AMES.

⁴ Tots els carrers de la colònia obrera tenien el nom amb sants de la família Sedó: San Alfredo, Santa Adela, Santa Elisa, San Antonio, San Luis, San Martín, San Arturo, San Francisco i San Alfonso. Un pis estàndard tenia uns 60 m², i era ocupat normalment per 6 o 7 persones. Hi havia 3 habitacions i una cuina-menjador. El wàter era al cantó del balcó. Inicialment no hi havia dutxa i hom havia d'utilitzar les dutxes de la fàbrica o bé una palangana; als últims pisos que es van construir sí que n'hi havia.

⁵ Al padró d'Olesa de Montserrat de 1936, hi posa nascuda l'any 1874. AHMO.

la Remedios (1905), la Dolores (1909⁶), la Carmen (1913), l'Àngela (1915⁷) i, la petita, Placeres (al Padró Municipal hi posa Plàcida) (1919).

Dolores Herrerías als anys 20. Fons de la família Quesada

Va ser a Can Sedó que la família va iniciar la seva militància a la CNT. El José Herrerías va ser militant de la CNT-FAI d'Olesa de Montserrat i, segons ens relatà el seu renebot Carlos, quan hi havia vagues, sempre l'empresonaven; aquest va morir de mort natural l'any 1933, aproximadament.⁸

⁶ Al padró d'Olesa de Montserrat de 1936, hi posa nascuda l'any 1910 i el d'Esparreguera del 1930, hi posa l'any 1911. El seu nebot és qui ens ha donat aquesta data que, a més és coherent amb altres dates de la biografia.

⁷ Al padró d'Olesa de Montserrat de 1936, hi posa nascuda l'any 1916. AHMO.

⁸ QUESADA, Carlos, entrevista citada.

En José Herrerías Mora, germà de la Dolores, que va morir l'any 1933, llegeix la premsa anarquista *Tierra y Libertad* de principis dels anys trenta. Fons de la família Quesada

Dolores Herrerías.. Fons de la família Quesada

L'Encarnación Mora Domènech amb les seves filles i fill. Fons de la família Quesada

La Encarnación Herrerías, quan va arribar a Catalunya, ja estava casada amb l'anarcosindicalista Ciriaco Quesada Torreblanca⁹ i tenien un fill d'un any, en Fèlix.

L'Àngela va treballar a Can Sedó de l'any 1928 fins al 1932, la Carmen ho va fer des del 1928 fins al 1938, com la Dolores; la Placeres només hi va treballar tres mesos, l'any 1938. L'Encarnación hi va treballar del 1928 fins al 1929, el seu germà José ho va fer des de l'any 1929 fins al 1932 i la Remedios, des del 1928 fins al 1931. Totes van treballar com a jornaleres, com el pare, menys la Dolores, que va fer de teixidora, i la mare, que tenia cura de la família. El sou de la Dolores era de 5,30 PTA. setmanals, mentre que la resta cobrava entre 6 i 8 PTA. Tots els fills sabien llegir i escriure, però no la mare.

⁹ Nascut el 20 de juny de 1898 a Serón (Almeria). Aquest milità en la Confederació Nacional del Treball (CNT) del Prat de Llobregat.

Carnet familiar dels Ferrocarrils Catalans CNT-UGT d'Encarnación Mora, mare de la Dolores Herreries (1937). Fons de la família Quesada.

El carnet que podem veure més amunt, expedit pel *Comité Obrero de Explotación de Ferrocarriles Catalanes*, l'havia aconseguit l'Encarnación perquè era la sogra de Vicente Carretero Carretero, treballador d'aquests ferrocarrils (feia de guardaagulles), que estava casat amb la seva filla Remedios. A sota, el mateix carnet de Carmen Herreries, cunyada de Vicente Carretero Carretero.

Carnet familiar dels Ferrocarrils Catalans CNT-UGT de Carmen Herreries, germana de la Dolores Herreries (1937). Fons de la família Quesada.

Segons explicava la nostra protagonista, a l'entrevista efectuada per Alberto Ibars¹⁰ (aleshores ella tenia 100 anys, dos mesos i dos dies), a Serón, havia estudiat *Corte y Confección*. La qüestió és que van haver de marxar a Esparreguera per buscar una vida millor. Primer van viure a la colònia Sedó, més tard, van anar a viure al nucli urbà d'Esparreguera, perquè la seva germana va tenir un accident i a la colònia aleshores no funcionava l'escola.

El grup de modistes de Can Sedó. Asseguda, la primera a la dret, la Dolores Herrerías. Fons de la família Quesada.

Un dels nostres testimonis, el José Quesada, nebot de la Dolores, que va néixer a la colònia Sedó, el 27 d'agost de 1928, ens recordava haver viscut amb les seves ties –una d'elles era la Dolores– a la colònia Sedó, i que fins a mitjans del 1930, havien viscut al nucli urbà d'Esparreguera, al carrer Montserrat, en uns baixos, i després van baixar a Olesa de Montserrat.

A l'entrevista efectuada per Alberto Ibars, la Dolores ens recordava la seva vida a Can Sedó al llarg del període 1923-1936, el paternalisme de la família Sedó i també ens parlava d'una vida feliç de plena joventut trencada per la guerra i l'exili posterior.

Sí, sí, con lo que se ganaba allí, se ganaba poco, sí, se ganaba poco, pero se vivía... Eran buenas personas. Las tiendas, como también eran pequeñas... todo el mundo se conocía en la colonia y las personas de las tiendas sabían que las personas que compraban eran buenas, y si no podían pagar a la semana, se lo daban, y a la otra pagaban, porque nos conocíamos todos.¹¹

¹⁰ HERRERIAS, Dolores. Entrevista cedida per Alberto Ibars Ortega, autor del blog, "Sudor, vapor y lagrimas", blog ; <https://chimevapor.wordpress.com>. Carles Quesada, nebot de Dolores Herrerías és qui ens l'ha facilitat. Transcripció de Blanca Mampel i Joana Llordella (gener, 2021).

¹¹ HERRERIAS, Dolores. Entrevista cit.

Escoltant l'entrevista, podem entreveure que era una dona lliure però no plenament: es va enamorar, potser, però va ser el seu germà qui va decidir que aquell home no era grat a la família, a perquè no els agradava el seu ofici (era guàrdia civil). Un altre noi tampoc va poder ser, ja que ella no era catalana i la família d'ell no la volia:

Si, allí vivíamos, y anda que no era guapo el tipo, y anda que no fue pocas veces detrás de mí, pero como yo no era catalana, pues en su familia no me querían.¹²

Dolores als anys trenta. Fons de la família Quesada.

Més tard, l'any 1936, quan ella tenia 25 anys, just en iniciar-se la Guerra Civil, la trobem vivint amb la família a Olesa de Montserrat, concretament a la plaça de la República s/n., al 2n pis. En aquesta ocasió, la cap de família era la seva mare ja que aquesta havia quedat vídua.

¹² HERRERIAS, Dolores. Entrevista cit.

La seva germana Encarnación s'havia casat amb Ciríaco Quesada i van tenir quatre fills, el Fèlix, el seu fill gran, l'Encarnita¹³, el José –el nostre informant– i la petita, Violeta. El Ciríaco havia treballat també a Can Sedó, concretament al carburo, als anys 1928 i 1929. A començaments dels anys trenta van anar a viure a l'Hospitalet perquè el pare va trobar feina a l'empresa de La Seda i, abans de la guerra, es van traslladar al Prat de Llobregat. Malgrat tot, el José passaria llargues temporades a Esparreguera i a Olesa de Montserrat amb les seves ties¹⁴.

La família de la Lola, de tendències clarament anarquistes, va tenir un cert protagonisme a l'enterrament de Bonaventura Durruti, mort a Madrid el dia 19 de novembre de 1936. Aquest havia marxat de Barcelona amb la seva columna el 13 de novembre cap a la capital. La columna Durruti va marxar el mateix juliol del 1936 de Barcelona cap el front d'Aragó; tornaria a aquesta ciutat i, el 13 de novembre, es va desplaçar a defensar Madrid, on va morir el 20 de novembre. El seu enterrament a Barcelona tingué gran ressò popular.

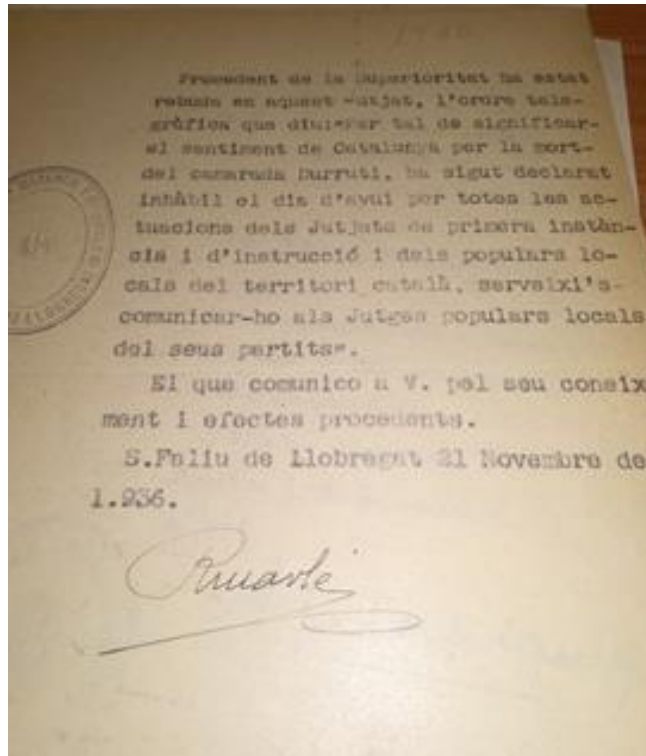

Dibuix de Durruti trobat a casa del Ciríaco, a França.
. Fons de la família Quesada.

El 21 de novembre de 1936, l'Ajuntament d'Esparreguera va rebre el comunicat de jutjat de Sant Feliu de Llobregat de declaració de dia inhàbil per qualsevol gestió als Jutjats per la mort de Durruti.

¹³ Utilitzarem aquest diminutiu familiar perquè així la nomenava la família i per distingir-la de la mare i àvia, que es deien igual. Aquesta va néixer quan vivien al Prat de Llobregat.

¹⁴ Una de les coses que ell ens recordava era el dia que es va cremar l'església a Olesa de Montserrat.

Escrit del Jutjat de Sant Feliu a l'Ajuntament d'Esparreguera, 21-11-1936. AMES.

Barcelona

LLEGADA DEL CADAVER DE DURRUTI A NUESTRA CIUDAD

Alrededor de la una de la madrugada llegó a nuestra ciudad la comitiva fúnebre que transportaba el cadáver del glorioso guerrillero de la C. N. T., Buenaventura Durruti.

Lo acompañaban García Oliver, Manzano, Mimi — su compañera — y las autoridades locales que salieron a recibirle. A la una quedó expuesto el cadáver en el vestíbulo de la Casa de la C. N. T. entre multitud de coronas enviadas por las distintas organizaciones obreras y políticas, destacando una de gran tamaño del Comité Regional de la C. N. T.

Inmediatamente comenzó el desfile de público ante el cadáver del heroico luchador.

Nota d'última hora de *La Vanguardia* on s'anuncia l'arribada del fèretre de Durruti a Barcelona (22-11-1936).

La Vanguardia de dimarts, del dia 24 de novembre dedicava gran part d'aquest número a relatar amb tot detall l'enterrament de Durruti :

(...) presentaba una animación extraordinaria y sin precedentes. En las aceras se apiñaba ya numeroso público para presenciar el paso de la manifestación y el arroyo estaba convertido en un verdadero río acudían a ocupar el lugar que, les estaba reservado en el orden de organización anunciado.

(...) El paso de los grupos con banderas y pancartes era constante y todo contribuía a que el aspecto que iba cobrando, hora tras hora, la Via de Durruti fuera en realidad imponente.

Las calles por las que estaba anunciado el paso de la comitiva presentaban igualmente idénticas muestras de animación y en los centros oficiales y entidades públicas fue colocada la bandera a media asta en señal de duelo. A las diez de la mañana el tránsito quedó cortado en aquella parió cie la ciudad por la que habla de pasar el cortejo fúnebre.

(...) Seguía luego una relación inacabable do comisiones do los Sindicatos obreros, de entidades profesionales, centros culturales, comités de empresa y de control de fábricas e industrias colectivizadas, obreros manuales de todos los oficios, de servicios públicos, etc., etc.

(...) obreras de la casa Carbonea", Llorach y Fió; operarios de la casa Eduardo Vaquer; compañeros de la ex casa Inglada; enfermeros y enfermeras del Hospital Psiquiátrico de Villa-Boi del Llobregat; trabajadores de la casa Closa y **Sedó**; Comité Peninsular de la F. A. I. y Grupos Anarquistas de Cataluña; columna Control Sector Huesca (...) ¹⁵

Retall de la portada del periòdic *Solidaridad Obrera* amb la imatge de Bonaventura Durruti (22-11-1936). Hemeroteca Biblioteca Nacional de España.

La Dolores i les seves germanes, segons testimoni del seu nebot José Quesada, havien teixit la bandera federal del tèxtil d'Esparreguera i que portaria una representació dels treballadors i treballadores de Can Sedó a l'enterrament de Durruti. ¹⁶

¹⁵ 24 de novembre de 1936. "El entierro de Buenaventura Durruti: Emocionante homenaje a la memoria del heroico luchador". *La Vanguardia*, pp. 2-3-7.

¹⁶ QUESADA, José i Carlos, entrevista citada.

Can Sedó, model d'empresa col·lectivitzada

La Dolores, Carmen i Placeres van viure un moment important de l'empresa de Can Sedó: la col·lectivització. Recordem que la colònia Sedó va ser un model d'empresa col·lectivitzada per a les forces polítiques republicanes i per això també s'utilitzà com a eina de propaganda política. Segons Ester Boquera¹⁷ (...) el primer gran "viatge de propaganda" a nivell internacional va consistir en la recepció el novembre de 1936 d'un grup de periodistes francesos convidats formalment pel president Companys, a proposta del Comissariat, perquè visitessin Catalunya durant quinze dies. El Comissariat pretenia "que d'una manera simplement objectiva informin a llurs respectius diaris sobre l'estricta veritat dels esdeveniments de casa nostra"¹⁸. L'objectiu del Comissariat era ajudar a "combatre degudament" la posició dels diaris francesos sobre la guerra espanyola i que "s'enduguin la impressió favorable d'aquesta lluita antifeixista i de construcció revolucionària en la qual tots nosaltres hi posem entusiasme i esforç"¹⁹. Volien que d'aquesta visita s'emportessin bona impressió i que després la transmetessin a través dels seus diaris a diversos indrets del món.

Durant l'estada d'aquests periodistes, que coincidia amb la celebració del dinovè aniversari de la Revolució Russa a la rereguarda catalana, van visitar, acompanyats del delegat parisenc de la Generalitat, Lleó Dalty, exemples dels sectors polítics, econòmics i socials de Catalunya. Un exemple d'indústria col·lectivitzada va ser la colònia Sedó d'Esparreguera.

Les reivindicacions obreres durant la República sempre anaven encaminades a aconseguir la reducció horària del treball, l'increment de sous i l'obtenció d'un sou en cas de malaltia o la d'un subsidi de vellesa. La CNT era el sindicat majoritari a l'empresa, tot i que el juliol de 1936, es creà el sindicat de la UGT, que pactarà amb la CNT, després de llargues discussions, i que, finalment, quedarà fonent-se amb aquesta.

És en aquest moment que es creà un Comitè d'Indústria Local on hi participaven els sindicats i els partits del Front d'Esquerres i sorgí el debat entre el PSUC i CNT sobre qui havia de controlar la col·lectivització.

Francesc Poblet ens detalla com van ser aquells primers moments:

Passats els primers dies, el treball a la colònia continuà de manera gairebé normal. El Comitè de Control Obrer s'esforçà que no es produís cap ruptura i cap trasbals en el procés productiu, la qual cosa facilità la quasi total permanència

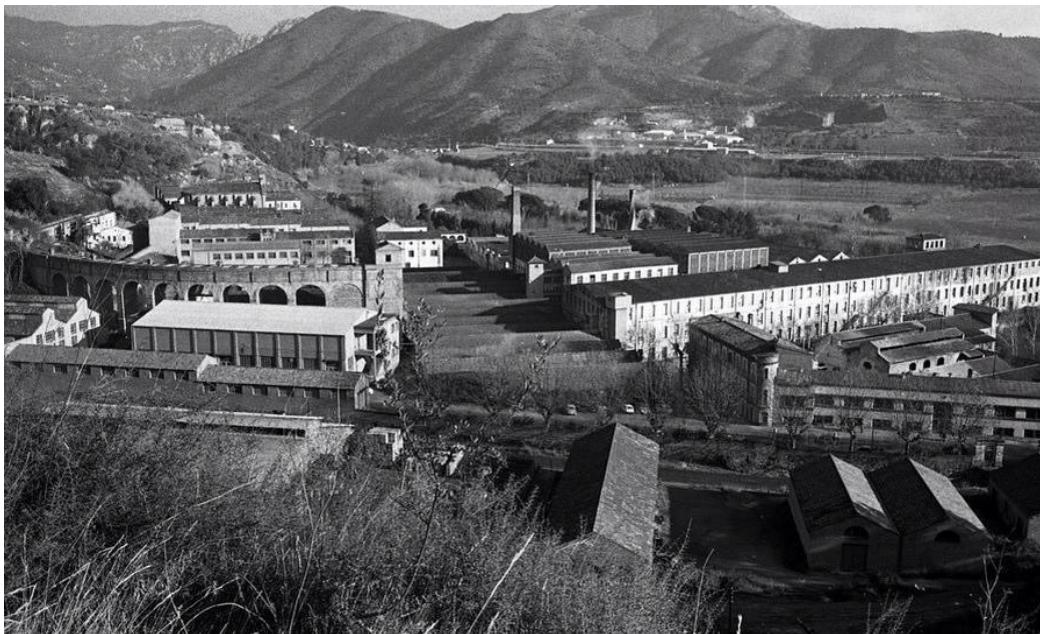
¹⁷ BOQUERA, Ester (2015): *La batalla de la persuasió durant la Guerra Civil. El cas del Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya (1936-1939)*. Tesi doctoral. Facultat de Comunicació i Relacions Internacional Blanquerna, Universitat Ramon Llull. Pàg. 293 <http://hdl.handle.net/10803/300589> [Data de l'última consulta, 4-2-2021].

¹⁸ "Un acte emocionant davant la tomba de Macià", *Comunicat de premsa* (edició catalana), Barcelona 23 de novembre de 1936.

¹⁹ *Ibidem*.

dels tècnics, dels administratius i dels càrrecs directius, encara que es vivia en un ambient de tensió. Una de les primeres millores que arribaren als treballadors fou la universalització del sou fix, eliminant les retribucions segons la producció. Aquest sou fix depenia de la categoria laboral. Els tipus de sou es reduïren sensiblement, per exemple, pels treballs manuals, de catorze a tres. S'establí la jornada laboral de 40 hores setmanals, segons havia decretat la Generalitat, encara que quan es treballava menys hores només es cobraven les hores treballades. Es produïren augments de sou de manera variable i amb criteris difícils de valorar.²⁰

Malgrat el progrés que representava aquest intent de canvi social a la colònia, com a ara, l'ampliació de l'assegurança per malaltia, els ajuts per maternitat, escola racionalista, ajuts a les famílies dels treballadors mobilitzats, etc., les dones continuaren amb sous més baixos que els homes i també es van mantenir les diferències de salari entre els treballadors manuals, tècnics i administratius.

Panoràmica de la Colònia Sedó i la fàbrica. Foto: Rosin. AMES.

Quan es col·lectivitzà l'empresa de Manufactures Sedó, la gerència estava en mans dels tres germans, Martín, Artur i Lluís Sedó; el fill del Lluís, Alfred Sedó Peris-Mencheta, que constava com a vocal del consell de l'empresa va desaparèixer²¹, aleshores l'empresa quedà en mans dels treballadors i treballadores, i alguns que havien destacat per oposar-se als seus interessos van marxar o els van fer marxar. Podem llegir diverses notícies relacionades amb la col·lectivització:

²⁰ POBLET, Francesc (2006) "Manufactures Sedó, una indústria tèxtil col·lectivitzada", dins de *Catalunya durant la Guerra Civil dia a dia. L'economia revolucionària*. Edicions 62, pàg. 118.

²¹ *La Publicitat* del dia 16 de setembre de 1936.

Ha tingut lloc la incautació oficial de la fàbrica i dependències de la Colònia Sedó, així com també la de molts altres tallers de la nostra vila. També comunica que annex al Comitè de Defensa Antifeixista, s'ha format un Comitè d'Indústria Local amb la representació de tots els partits del Front Popular i de les organitzacions sindicals.²²

Personal obrer ocupat					
SEXE	Obrers qualificats	Peons	Menors de la seva	TOTALS	
HOME	Nombre	400	400	13	713
	Setmanal mínim	50	40	20	
	Setmanal màxim	85	60	40	
MULHERS	Nombre		1.010	20	1.030
	Setmanal mínim		30	20	
	Setmanal màxim		55	40	
Hores de treball setmanals 40					

Composició del Comitè de Fàbrica en el cas d'existir			
NOM	Representació dintre el Comitè	Càrrec dintre el Comitè	Observacions
	Lluís Abaete		

Obrers i obreres de l'empresa Sedó d'Esparreguera (1936) AMES

En col·lectivitzar-se aquesta empresa hi havia uns 1.800 treballadors, la majoria de la CNT. Segons l'autor abans citat²³, la producció de la colònia Sedó va ser una mica inferior a la d'abans de la guerra, cosa que també passà a d'altres fàbriques de teixits, però la fàbrica Sedó va estar més condicionada per la guerra que no pas pel procés col·lectivitzador. El cert és que hi va haver problemes d'aprovisionament, tant de matèria primera com d'energia. Les hores de treball es van anar reduint però la fàbrica no va parar de funcionar.

La colònia disposava de tallers per a la producció i reparació de maquinària que es van reconvertir per a produir material de guerra: armes petites i munició de petit calibre.

²² Hem de tenir en compte la vinculació que havia tingut la família fins aleshores; Antoni Sedó havia estat diputat i senador, Lluís A. Sedó i Guichard, vinculat a la Lliga Regionalista, havia estat diputat a Corts, secretari, president del Foment del Treball Nacional i senador, entre d'altres càrrecs relacionats amb el poder. El seu fill Alfred Sedó Peris-Mencheta va formar part del Govern de la Generalitat a l'època de la Generalitat intervinguda per Madrid, després del Fets d'Octubre de 1934, entre l'abril i, el desembre del 1935, fou conseller, primer d'economia i agricultura i, després, també de finances.

²³ POBLET, op. cit., pàg.119.

L'exili

En finalitzar la guerra civil, la Dolores i la família Herrerías marxarien cap a l'exili a França des d'Olesa de Montserrat. L'Encarna i la resta de la família ho farien des del Prat de Llobregat, on vivien. Un cop passada la frontera, probablement van marxar cap a Draguignan, al sud del país veí.²⁴

La Dolores va retornar a Catalunya uns anys després, quan van saber que la seva germana Encarnación i fills havien tornat i necessitaven que algú de la família els donés un cop de mà. Va ser una decisió familiar, perquè algú hi havia d'anar i, entre tots, van decidir que fos ella. En arribar a Barcelona, la Dolores va ser denunciada i l'empresonaren durant un any. Després, treballaria a Can Batlló i ajudaria a la resta de la família. No es va casar mai ni va tenir fills.

Vista general de Can Batlló (1911). Autor: Ballell Maymí, Frederic

La Carmen va tornar de França a finals dels anys quaranta amb el seu marit, el qual havia lluitat a la Guerra Civil a la Columna Durruti. No va tenir fills. Als anys 60, van adoptar una nena, amb discapacitat lleu, a les Llars Mundet de Barcelona. L'Àngeles va retornar de França amb la seva mare l'any 1945; no es casaria ni tindria cap fill i la Placeres va quedar vídua d'un soldat republicà i va refer la seva vida a França, concretament a Draguignan, la ciutat que havia acollit la seva mare i germanes des de 1939.

Encarnación Herrerías

A finals del mes de gener de 1939, l'Encarnación Herrerías, el seu espòs i fills, van marxar del Prat de Llobregat tot creuant el pont del Llobregat, abans que el dinamitessin, fins a arribar a creuar la frontera per la zona de Puigcerdà, a

²⁴ QUESADA, Carlos i José; entrevista citada.

principis del mes de febrer. A França, el Ciriaco, el marit, seria traslladat cap a les platges d'Argelès-sur-Mer, al departament dels Pyrénées-Orientales (aquest camp va ser obert al febrer de 1939)

A mesura que anaven arribant dones, criatures i ancians a la frontera, els anaven destinant cap a l'interior de França per a ser allotjats; ella i els nens, els van enviar al departament de la Charente i van estar-se a Ruelle-sur-Touvre fins que començà la II Guerra Mundial, moment en el qual es van traslladar al camp de Les Alliers (Angulema, Frontstalag 184), on va morir la seva filla Violeta quan tenia dos anys. En aquest camp es van trobar amb altres refugiats que coneixien de Catalunya, això va suavitzar una mica la seva situació. Al cap d'uns mesos, a través de la Creu Roja, van poder fer el reagrupament familiar amb el pare.

Amb la signatura de l'armistici entre França i Alemanya, el 22 de juny de 1940, el govern francès es desfarà dels refugiats que considerava perillosos, així el govern alemany obtindria mà d'obra esclava. Van tenir la mala sort que el camp de refugiats de Les Alliers, a Angouleme –dit pels alemanys Stalag 184– va quedar dintre de la zona ocupada pels alemanys. El 20 d'agost d'aquest any, aquests espanyols republicans pujaran als vagons del tren conegut com el comboi dels 927, que els portaria a Mauthausen (hi havia 437 dones i nens, i 490²⁵ homes); hi arribaran el 24 d'agost, com animals, sense seient, amb una forta calor durant quatre dies de viatge. Era el famós comboi que traslladà per primera vegada població civil al camp nazi; amb ells hi aniria l'Encarnació, el seu espòs i els fills.

²⁵ Les dades varien segons la font d'informació.

La desinfecció de presos espanyols al pati central del camp de Mauthausen, ca. 1941. Fotografia: Francesc Boix / German Federal Archives (CC).²⁶

En arribar a l'estació de Mauthausen van fer baixar els homes, també el Ciriaco, el Fèlix i el José però, finalment, un SS va agafar el petit José –aleshores tenia 12 anys– i el va retornar al vagó. Al camp de Mauthausen (Àustria), on van morir 357 d'aquests deportats, hi anirien el seu espòs, el Ciríaco, amb la matrícula 3.855 i el seu fill Fèlix, amb el número 3854, que aleshores tenia catorze anys i seria l'espanyol més jove del camp i que, quan el van alliberar, acabava de fer-ne dinou.

Mientras tanto, el tren, con las mujeres y los niños, permaneció cinco horas parado en la estación. Fue el tiempo que tardaron los oficiales, cuenta el autor, en consultar con sus superiores y estos con el Gobierno de Franco. El campo de concentración no estaba preparado para mujeres y niños. Berlín y Madrid acordaron repatriar a esos deportados.²⁷

Va ser així com l'Encarnación –després d'haver-li arrencat literalment el fill i el marit dels braços–, retornaria a Espanya amb el seu fill José, el nostre informant, i la seva filla Encarnita, el 24 d'agost de 1940, en un viatge molt llarg, ja que el

²⁶ Fotografia inclosa en l'article *Billete de ida y vuelta en el «convoy de los 927»* d'Álvaro Corazón. <https://www.jotdown.es/2020/08/billete-de-ida-y-vuelta-en-el-convoy-de-los-927/>[data de l'última consulta: 12-2-2021].

²⁷ CORAZÓN, Álvaro, *Billete de ida y vuelta en el "convoy de los 927"*. <https://www.jotdown.es/2020/08/billete-de-ida-y-vuelta-en-el-convoy-de-los-927/>[Data de l'última consulta 12-02-2021]

tren va tornar enrere i va fer parada al camp de concentració de Ravensbrück, a Alemanya, fins arribar a Hendaya, l'1 de setembre de 1940. En aquesta ciutat els alemanys van deixar el tren en una via morta i, no va ser fins que uns ferroviaris van sentir els crits de dones i criatures, que van obrir la porta d'un vagó i van veure que era població civil. Hi havia 457 persones, entre dones i criatures. El José, en el moment de l'entrevista, té 92 anys, però recorda perfectament aquesta escena ja que aleshores acabava de fer-ne 12 .

El comboi entra a Irun on els esperaven la policia i la Guàrdia Civil. Allí van distribuir dones i criatures, segons la seva ciutat d'origen i, a la família de l'Encarnación, la van posar en un camió fins a Barcelona, a Montjuïc, als pavellons de la Fira Internacional del 1929, a l'antic Palau de Missions, on estarien com a presoneres fins que no els va anar a rescatar la seva germana Remedios, que va fer servir la influència del seu marit, de ser fill d'un Guàrdia Civil que havia estat assassinat al Prat del Llobregat pels anarquistes.

Ser considerat desafecte al règim podia representar una condemna a mort o una estada llarga en unes presons on dones i nens morien de disenteria, còlera, tifus, meningitis i verola. A més, si els nens tenien més de tres anys, se'ls separava dels pares i se'ls ingressava en un internat. En alguns casos se'ls va canviar el cognom i van ser lliurats en adopció a famílies adeptes al règim.²⁸

El marit de l'Encarnación, en Ciriaco²⁹, després de l'alliberament del camp per les tropes aliades el 5 de maig de 1945, s'instal·laria a Rousset sur Arc (Provença, Occitània) on fou militant de la Federació Local de Rousset sur Arc i d'Aix-en-Provence (Provença, Occitània) de la CNT de l'exili, també de Solidaritat Internacional Antifeixista (SIA) i de la Federació Espanyola de Deportats i Interns Polítics (FEDIP). Va ser anarquista fins a la mort; abans de morir havia demanat a la família que al fèretre li possessin la bandera de la CNT i mai havia estat client de cap banc, ni havia tingut cap ràdio ni televisió. El seu fill José, ens el recordava participant a l'Ateneu Llibertari del Prat, tot preparant activitats per recollir el que fos necessari per enviar al front, ja que no hi havia anat perquè tenia tres fills.

²⁸ ARMENGOU, Montse i BELIS, Ricard (2005): *El comboi dels 927*. Edició de Rosa dels vents, Barcelona, pàg. 190.

²⁹ QUESADA, Carlos i José; entrevista citada.

Carnet de la CNT a l'exili, de Ciriaco Quesada (1945). Fons de la família Quesada

El Fèlix va ser alliberat del camp l'11 d'octubre de 1944. Va morir el 5 de setembre de l'any 2005 a Antibes (França).

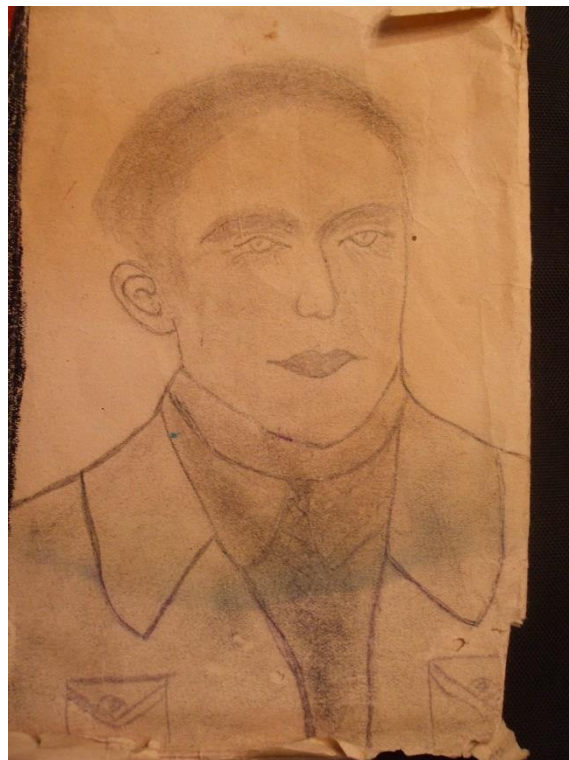
A principis de 1949, en Ciriaco Quesada fa la petició de reagrupament per a la seva esposa, l'Encarnación, i la seva filla Encarnita, que van viatjar a França. El seu fill José no hi va poder anar perquè havia de fer el Servei Militar, que aleshores era obligatori. Havien passat nou anys des de l'últim adeu a l'estació de Mauthausen. Al cap d'uns mesos l'Encarnación va morir d'un atac de cor —estava molt feble per les vicissituds que havia hagut de passar. El seu espòs va morir el 20 de desembre de 1984 a Aix-en-Provence ³⁰, i l'Encarnita va conèixer el seu marit a França i es va quedar a viure a Rousset sur Arc.

El José va poder veure el seu pare i el seu germà l'any 1954, quan va fer el viatge de noces; havien passat 14 anys des que s'havien acomiadat a l'estació de Mauthausen.

³⁰ Solament havia retornat una vegada a Catalunya.

Fotografia del casament del Vicente Carretero amb la Remedios Herrerias. A la primera fila, a la dreta del lector, el José Quesada, el nostre informant. A la segona fila, a l'esquerra del lector, la Dolores és la segona .1932. Fons de la família Quesada.

Dibuix del dirigent anarquista Francisco Ascaso, mort el juliol de 1936. Es va trobar a casa del Ciriaco a França. Fons de la família Quesada

Al davant, Remedios, Àngeles i Dolores, al fons, la jove de l'Encarnita, que vivia a França. (2008). Fons de la família Quesada

Dolores amb l'esposa del José, Rosa Ibars. Anys 50. Fons de la família Quesada

Els nostres informants

En José Quesada Herrerias i en Carlos Quesada Ibars, són nebot i renebot de Dolores Herrerias Mora.

En José Quesada Herrerias va néixer a Esparreguera, a la colònia Sedó, el 27 d'agost de 1928. Va viure amb la seva família i també amb les seves ties, una d'elles la Dolores Herrerias, primer a la colònia Sedó, més tard, a la vila d'Esparreguera i, després, a Olesa de Montserrat. Finalitzada la Guerra Civil, va exiliar-se a França amb la família i va ser refugiat amb ells a Angulema. D'allí els deportarien a Mauthausen, en el famós comboi dels 927, on el pare i germà serien internats. Ell i la seva mare i germana retornarien a Espanya, d'Hendaya anirien a raure a Barcelona. Va viure l'exili interior que van patir tantes persones en aquella època.

Trigaria força anys a retrobar-se amb el pare (Ciriaco) i germà (Fèlix) a França ja que havien estat alliberats l'any 1945. A Barcelona va treballar a l'empresa SEAT fins a la seva jubilació. Forma part de l'associació "Amical de Mauthausen i altres camps i de totes les víctimes del nazisme d'Espanya" des de l'any 1995. Sempre s'ha penedit de no haver visitat el camp de Mauthausen acompanyat del seu germà Fèlix.

La seva dona, Rosa Ibars Arqués, també va patir la repressió franquista. El seu pare, simpatitzant del PSOE, no va anar a la guerra, per edat i perquè tenia tres fills. Als mesos d'acabar la guerra, la Rosa que tenia 10 anys, recorda com va arribar un camió i se'l van endur. Va estar internat en un camp de concentració franquista ja que l'havia denunciat un veí. Va tornar a Barcelona al cap de tres anys. Al cap d'un any va morir a conseqüència dels problemes de salut derivats de les males condicions del camp.

En Carlos Quesada Ibars és fill de José Quesada. De ben jove, amb 13 anys, quan començaven les vacances escolars, marxava amb tren cap al sud de França per trobar-se amb la família al poble de Rousset sur Arc. Els seus pares i tres germans, hi anaven a principis d'agost i tornaven a Catalunya a finals de mes. Les trobades familiars van permetre al Carlos de conèixer, malgrat l'exili de l'avi, la història familiar i interessar-se per tot allò que havien passat tots plegats. L'avi sempre els donava llibres sobre la Guerra Civil, la deportació, la història de la CNT i dels líders anarquistes i el Carlos els llegia amb molt d'interès.

Cada any feia el mateix viatge: sortia de l'Espanya en blanc i negre, per anar a la França en color. Als 16 anys, ja militava a la CNT, que acabava de ser legalitzada. El fet de tenir el francès com a segona llengua i d'haver estudiat turisme, li va permetre treballar a Air France durant 30 anys i, actualment, es dedica a fer de guia Local de Barcelona.

La seva dona és alemanya i el seu fill té la doble nacionalitat, els països que han marcat la vida de la seva família, França i Alemanya: *Els països els fan les persones, no els governants*, ens deia.

El Carlos és vocal de la Junta de l'associació "Amical de Mauthausen i altres camps i de totes les víctimes del nazisme d'Espanya". S'ha dedicat a recuperar la memòria històrica de la seva família i a difondre la seva experiència per aconseguir una fita: "Mai més". A més, és membre de la junta de l'ONG "Aviación sin Fronteras" i membre del Patronat de la Fundació Gavina, de suport als joves amb risc d'exclusió social al barri del Raval de Barcelona.